

Е. А. Стезерянський, І. О. Гурьянова-Доскоч,
член-кореспондент НАН України А. О. Омельчук

Вплив іонів натрію на електрохімічне відновлення тіосульфатних комплексів срібла з водно-диметилформамідного розчину

Методом обертового дискового електрода вивчено електрохімічне відновлення тіосульфатних комплексів срібла $\text{Ag}(\text{S}_2\text{O}_3)_2^{3-}$ ($\text{Ag} : \text{S}_2\text{O}_3 = 1 : 25$) з різним вмістом іонів натрію зі змішаних водно-диметилформамідних розчинів. Встановлено, що реакції переносу електрона передують хімічній реакції асоціації катіонів натрію з комплексним аніоном $\text{Ag}(\text{S}_2\text{O}_3)_2^{3-}$, швидкість якої залежить від концентрації іонів натрію. Процес відновлення проходить в кінетичному режимі. Електрохімічно активним комплексом при відновленні тіосульфатних комплексів срібла є зовнішньосферний асоціат — іонна пара $\text{NaAg}(\text{S}_2\text{O}_3)_2^{2-}$.

Інформація про особливості електрохімічного відновлення тіосульфатних комплексів срібла необхідна для розробки ефективних технологій виділення металу з гідрометалургійних розчинів переробки природної сировини [1] та утилізації відпрацьованих фотографічних фіксажних розчинів [2–4].

Водні розчини тіосульфату натрію $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ характеризуються певними особливостями. Так, наприклад, внаслідок іон-дипольної взаємодії структура водних розчинів $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ має більшу, ніж у розчинів нітрату натрію NaNO_3 , ступінь упорядкованості [5]. Методом УФ спектроскопії встановлено, що в розчинах $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ присутній зовнішньосферний асоціат — іонна пара NaS_2O_3^- ($\lg \beta = 1,25$) [6]. Відзначено, що іони $\text{S}_2\text{O}_3^{2-}$ більшою мірою поляризовані іонами Na^+ , ніж іони SCN^- [7]. Така взаємодія часток обумовлює фізико-хімічні властивості розчинів. Наприклад, кінематична в'язкість 1 моль·л⁻¹ розчину $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ приблизно в п'ять разів вища, ніж у 1 моль·л⁻¹ розчину NaNO_3 такої самої концентрації. Можна припустити, що іон-дипольна взаємодія в цих розчинах впливає на склад тіосульфатних комплексів срібла та на умови їхнього електрохімічного відновлення.

Одним з небагатьох шляхів зміни структурованості водних розчинів $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ і руйнування іонної пари NaS_2O_3^- є додавання органічних розчинників з високою сольвативною здатністю — диметилформаміду (ДМФА), ацетонітрилу, диметилсульфоксиду. Введення цих розчинників змінює сольватацію іонів, руйнує зовнішньосферні асоціати і зменшує структурованість розчинів.

Мета роботи авторів даного повідомлення — вивчення впливу іонів натрію на електрохімічне відновлення тіосульфатних комплексів срібла зі змішаного водно-неводного розчину вода — ДМФА.

Кінетику відновлення комплексів срібла вивчали методом обертового дискового срібного електрода за допомогою електрохімічного датчика “Модуль ЕМ-04”. Катодні поляризаційні криві відновлення тіосульфатних комплексів срібла отримували з використанням керованого персональним комп'ютером потенціостату ІРС-про М (НТФ “Вольт”, РФ). Швидкість розгортки потенціалу становила 2 мВ·с⁻¹. Дослідження проводили в скляній термостатованій комірці при температурі $(25 \pm 0,5)$ °С.

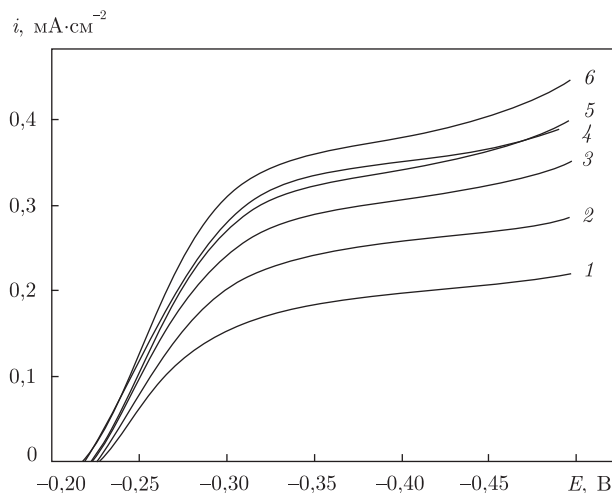

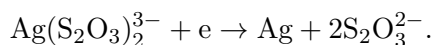
Рис. 1. Поляризаційні криві відновлення комплексів срібла на обертovому дисковому електроді в розчині, що містить $1 \text{ ммоль} \cdot \text{л}^{-1} \text{ AgClO}_4$, $25 \text{ ммоль} \cdot \text{л}^{-1} \text{ Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$, $0,95 \text{ моль} \cdot \text{л}^{-1} \text{ NaClO}_4$, $v = 2 \text{ мВ} \cdot \text{с}^{-1}$. Криві швидкості обертання, $\text{об} \cdot \text{хв}^{-1}$: 1 — 500; 2 — 1000; 3 — 1500; 4 — 2000; 5 — 2200; 6 — 2500

Діаметр срібного дискового електрода дорівнював 3 мм. Як допоміжний електрод використовували платиновий дріт. Електрод порівняння — хлоросрібний електрод з насиченим розчином NaCl ($E = 0,197 \text{ В}$ відносно нормального водневого електрода). Усі потенціали наведено в шкалі цього електрода.

Перед зйомкою поляризаційних кривих електрод полірували порошком оксиду алюмінію з розміром частинок 1 мкм. Перед кожним виміром поверхню електрода протирали вологою пастою із суміші гідроксиду кальцію та динатрієвої солі етилендіамінтетраоцтової кислоти з подальшим промиванням дистильованою водою. До вимірів з розчинів видаляли кисень продувкою аргону протягом 20 хв.

Робочі розчини містили $1 \text{ ммоль} \cdot \text{л}^{-1} \text{ AgClO}_4$, $25 \text{ ммоль} \cdot \text{л}^{-1} \text{ Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ (співвідношення $\text{Ag} : \text{S}_2\text{O}_3 = 1 : 25$) і $0,95 \text{ моль} \cdot \text{л}^{-1}$ перхлорату натрію NaClO_4 . Аналітична концентрація Na^+ становила $0,05$ і $1,00 \text{ моль} \cdot \text{л}^{-1}$. Необхідне значення кислотності робочих розчинів ($\text{pH} (9,5 \pm 0,3)$) створювали додаванням гідроксиду натрію або хлорної кислоти. Для готування розчинів використовували суміш бідистильованої води з ДМФА (50 : 50% (об.)). Мольна частка ДМФА $\chi = 0,189$. Попередньо ДМФА очищали вакуумною перегонкою ($0,8 \text{ кПа}$ при $52 \text{ }^\circ\text{C}$). Кваліфікація реактивів “ч. д. а.”.

Поляризаційні криві відновлення тіосульфатних комплексів срібла, що отримані в розчині, який містить $1 \text{ ммоль} \cdot \text{л}^{-1} \text{ Ag}^+$, $25 \text{ ммоль} \cdot \text{л}^{-1} \text{ S}_2\text{O}_3^{2-}$ і $1 \text{ моль} \cdot \text{л}^{-1} \text{ Na}^+$, зображені на рис. 1. У розчинах зі співвідношенням $\text{Ag} : \text{S}_2\text{O}_3 = 1 : 25$ іони срібла зв’язані в комплекс $\text{Ag}(\text{S}_2\text{O}_3)_2^{3-}$, що бере участь у реакції переносу електрона [8]:

На поляризаційних кривих (див. рис. 1) немає чітко виражених ділянок граничної густини струму ($i_{\text{гр}}$). Їхню величину визначали при потенціалі мінімуму функції $f(E) = di/dE$. Залежності граничної густини струмів відновлення комплексів срібла від швидкості обертання електрода ($\omega^{0,5}$) наведено на рис. 2. Залежність $i_{\text{гр}} - \omega^{0,5}$, що отримана в розчині з більшою концентрацією натрію, є лінійною (див. криву 2) і не проходить через початок координат. Це свідчить про кінетичні або адсорбційні ускладнення процесу. Залежність, що

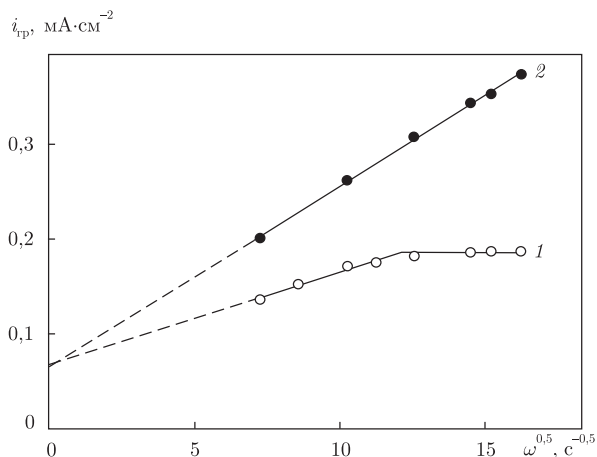
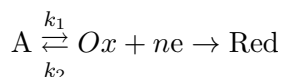

Рис. 2. Залежність $i_{гр}$ відновлення комплексів срібла від $\omega^{0,5}$, що отримана в розчинах з різною концентрацією Na^+ :

Тут і на рис. 3: 1 — $1 \text{ ммоль}\cdot\text{л}^{-1} \text{AgClO}_4$, $25 \text{ ммоль}\cdot\text{л}^{-1} \text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$; 2 — $1 \text{ ммоль}\cdot\text{л}^{-1} \text{AgClO}_4$, $25 \text{ ммоль}\cdot\text{л}^{-1} \text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$, $0,95 \text{ моль}\cdot\text{л}^{-1} \text{NaClO}_4$

отримана в розчині, який містить $0,05 \text{ моль}\cdot\text{л}^{-1} \text{Na}^+$ (див. криву 1), при малих швидкостях обертання також є лінійною і не проходить через початок координат. При подальшому збільшенні швидкості обертання значення граничної густини струмів залишаються постійними, що свідчить про перехід реакції в кінетичний режим. Різкий перехід з дифузійної області в кінетичну вказує на порядок реакції по іонах срібла, близький до нульового [9]. Досліджувані розчини містили однакові кількості іонів срібла і тіосульфату, відрізнялися тільки концентрацією Na^+ . На підставі отриманих результатів зроблено висновок, що до складу електрохімічно активного комплексу срібла входить натрій, швидкість утворення цього комплексу визначається вмістом Na^+ у розчині.

Для електродного процесу з попередньою хімічною реакцією

на обертовому дисковому електроді залежність величини $i_{гр}/\omega^{1/2}$ від густини струму $i_{гр}$ є лінійною [10]:

$$\frac{i_{гр}}{\omega^{1/2}} = \frac{i_g}{\omega^{1/2}} - \frac{0,62(D/\nu)^{1/6}i_{гр}}{K(k_1 + k_2)^{1/2}}.$$

Тут $i_{гр}$ — кінетична густина струму; i_g — гранична густина струму (гіпотетична густина граничного струму відновлення форми А); k_1 і k_2 — константи швидкості прямої та зворотної хімічної реакції; K — константа рівноваги $K = C_{\text{Ox}}/C_{\text{A}}$; D — коефіцієнт дифузії часток Ox ; ν — кінематична в'язкість розчину.

Залежність $i_{гр}/\omega^{1/2}$ від $i_{гр}$ ілюструє рис. 3. Залежності є лінійними, при екстраполяції на нульове значення струму відтинають відрізок, пропорційний загальній концентрації тіосульфатного комплексу срібла. Нахили цих залежностей, які зв'язані з величиною $K(k_1 + k_2)^{1/2}$, мають різні значення і визначаються концентрацією Na^+ .

На підставі отриманих результатів можна зробити висновок, що електрохімічно активним комплексом при відновленні тіосульфатних комплексів срібла є зовнішньосферний асо-

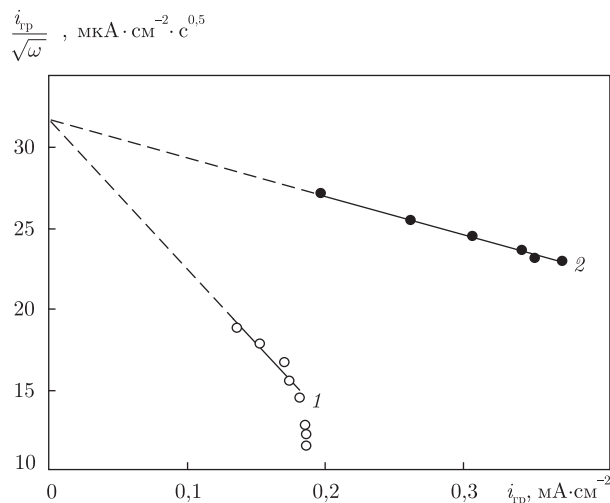
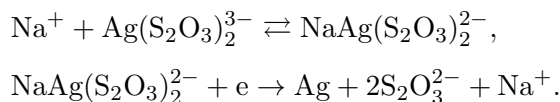

Рис. 3. Залежність $i_{гр}/\omega^{1/2}$ від $i_{гр}$ відновлення комплексів срібла

ціат — іонна пара $\text{NaAg}(\text{S}_2\text{O}_3)_2^{2-}$, що утворюється за реакцією

Зміна сольватації іонів, яка зумовлена застосуванням змішаного водно-диметилформамідного розчину, дає змогу встановити склад комплексу срібла, що безпосередньо бере участь у реакції переносу електрона.

1. *Aylmore M. G., Muir D. M.* Thiosulfate leaching of gold – a review // *Minerals Engineering*. – 2001. – **14**, No 2. – P. 135–174.
2. *Hubin A., Vereecken J.* Electrochemical reduction of silver thiosulphate complexes. Part II. Mechanism and kinetics // *J. Appl. Electrochem.* – 1994. – **24**, No 5. – P. 396–403.
3. *Vandeputte S., Hubin A., Vereecken J.* Influence of the sodium nitrate content on the rate of the electrodeposition of silver from thiosulphate solutions // *Electrochim. Acta.* – 1997. – **42**, No 23–24. – P. 3429–3441.
4. *Ситтинг М.* Извлечение металлов и неорганических соединений из отходов. – Москва: Металлургия, 1985. – 408 с.
5. *Афанасьев В. Н., Тюнина Е. Ю.* Структурные особенности ионной гидратации нитрата и тиосульфата натрия // *Журн. общей химии*. – 2004. – **74**, № 5. – С. 736–741.
6. *Manuela Santos M., Pinto J. D. L., Ferreira J. B., Guedes de Carvalho R. A.* Determination of the association constant of NaS_2O_3^- with the sodium-selective electrode and UV spectrophotometry // *J. Solution Chem.* – 1975. – **4**, No 1. – P. 31–35.
7. *Kalita G., Dass N. N., Mahiuddin S.* Mixed anion effect in sodium thiocyanate + sodium thiosulfate + water systems // *Can. J. Chem.* – 1998. – **76**, No 12. – P. 1836–1843.
8. *Стезерянский Э. А., Гурьянова-Доскоч И. А., Омельчук А. А.* Электрохимическое восстановление тиосульфатных комплексов серебра при избытке лиганда // *Укр. хим. журн.* – 2009. – **75**, № 1./2. – С. 43–47.
9. *Фрумкин А. Н., Айказян Э. Л.* Кинетика ионизации молекулярного водорода на платиновом электроде и роль анионов // *Докл. АН СССР*. – 1955. – **100**, № 2. – С. 315–318.
10. *Плесков Ю. В., Филиновский В. Ю.* Вращающийся дисковый электрод. – Москва: Наука, 1972. – 344 с.

Інститут загальної і неорганічної хімії
ім. В. І. Вернадського НАН України, Київ

Надійшло до редакції 02.07.2009

E. A. Stezeryanskii, I. A. Gur'yanova-Doskoch,
Corresponding Member of the NAS of Ukraine **A. A. Omel'chuk**

Influence of sodium ions on electrochemical reduction of silver thiosulfate contents from mixed water-dimethylformamide solutions

The electrochemical reduction of silver thiosulfate complexes $\text{Ag}(\text{S}_2\text{O}_3)_2^{3-}$ ($\text{Ag} : \text{S}_2\text{O}_3 - 1 : 25$) with different contents of sodium ions from mixed water-dimethylformamide solutions has been studied by the rotating disk electrode method. It has been found that the electron-transfer reaction is preceded by a chemical reaction, the rate of which depends on the sodium ion concentration. The reduction process occurs under kinetic conditions; the electrochemical active complex in the reduction of silver thiosulfate complexes is an outer-sphere associate (ion pair) $\text{NaAg}(\text{S}_2\text{O}_3)_2^{2-}$.